

راه آفتاب

تربیت را امری دشوار می‌دانست؛ اما معتقد بود آن‌کس که در این راه، به زحمت و مشقت تن در دهد، پیروز می‌شود.

بخار الانوار، ج ۷۸، ص ۳۴۲.

کلیک‌های حلال و حرام

روح‌الله حبیبیان

آستان قدس رضوی معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

شناسنامه: حبیبیان، روح‌الله، ۱۳۵۹. عنوان و نام پدیدآور: کلیک‌های حلال و حرام / روح‌الله حبیبیان؛ تهیه: معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی آستان قدس رضوی. مشخصات اثر: مشهد، انتشارات قدس رضوی، ۱۳۹۲. فروست: رهنما ۱۰۹. شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۹۹-۱۵۰-۸-۸. وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا. یادداشت: کتابنامه. موضوع: مسائل مستحده- فضای مجازی- جنبه‌های مذهبی- اسلام- اینترنت. شناسه افزوده: آستان قدس رضوی، معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی. رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۲ ک۸ح/۵/ BP. رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۵. شماره کتابشناسی ملی: ۳۳۶۱۶۴۳.

۱۰۹

نام اثر: کلیک‌های حلال و حرام

نویسنده: روح‌الله حبیبیان

تهیه: اداره پاسخ‌گویی به سؤالات دینی آستان قدس رضوی

تولید: اداره تولیدات فرهنگی آستان قدس رضوی

چاپ دوم: زمستان ۱۳۹۵ • چاپ سوم: بهار ۱۳۹۶ شماره‌گان: ۵۰۰۰۰ نسخه

ناشر: انتشارات قدس رضوی شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۹۹-۱۵۰-۸-۸

به‌کوشش: محمدحسین پورامینی

ویراستار: محمد باقر انصاری

مدیر هنری: مریم سادات منصور

نشانی: مشهد مقدس، حرم مطهر امام‌رضا(ع)، اداره پاسخ‌گویی به سؤالات دینی

تلفن: ۰۵۱-۳۲۲۳۵۳۱۲ • نمابر: ۰۵۱-۳۲۲۴۰۶۰۲

پست الکترونیک: rahnama.eq@gmail.com

فهرست

۹	درآمد
۱۱	فصل اول: نگاه دین به ابزار نوین ارتباطات
۱۳	سفر به همه جای دنیا تنها با یک کلیک
۱۵	فصل دوم: محدوده‌های حلال و حرام در اینترنت
۱۷	۱. ورود ممنوع حتی شما دوست عزیز!
۱۹	۲. داغ‌ترین مطالب ۱۸+
۲۱	۳. ضد نظام؛ ضد خدا!
۲۲	۴. تو اول بگو با کیان زیستی؟
۲۵	فصل سوم: سایت‌های چندمنظوره و احکام دوگانه
۲۷	۱. اطلاعات مفید با افزودنی‌های غیرمجاز
۲۸	۲. حرمت اولی و ثانوی
۳۱	فصل چهارم: ارتباط با نامحرم در فضای مجازی
۳۳	۱. G یا B؟
۳۵	۲. ازدواج‌های اینترنتی
۳۹	فصل پنجم: عفت کلام و نگاه در فضای حقیقی و مجازی
۴۱	۱. دروغ ممنوع

۴۲	۲. حریم نیمه‌خصوصی
۴۳	۳. چت تصویری
۴۷	فصل ششم: احکام معاملات اینترنتی
۴۹	۱. از شیر مرغ تا جان آدمیزاد
۵۰	۲. بازی‌های آنلاین

کلیک‌های حلال و حرام

? دریچه

سؤالاتی که در این مجموعه به آن پاسخ داده خواهد شد:

۱. آیا وب‌گردی و سرک‌کشیدن به هر جای دنیای مجازی جایز است؟
۲. استفاده از فیلترشکن چه حکمی دارد؟
۳. چت کردن با جنس مخالف چه حکمی دارد؟
۴. آیا صفحه‌های شخصی حریم خصوصی ماست؟
۵. حکم ازدواج‌های اینترنتی چیست؟
۶. حکم بازی‌های آنلاین چیست؟

Evil

God

درآمد

داستان ماشین زمان و افسانه‌هایی که پیرامون آن طرح شده، دست‌مایه داستان‌ها و فیلم‌ها و حتی سریال‌های مختلفی شده که هر از گاهی نمونه جدیدی از آن تولید و منتشر می‌شود. در این فیلم‌ها معمولاً فرد یا افرادی به شکلی اسرارآمیز یا با وسیله‌ای عجیب و غریب به قرن‌ها قبل برمی‌گردند و در آن دنیای دور از تمدن و تکنولوژی با حوادث و رویدادهای گوناگون مواجه می‌شوند.

اما اگر در این داستان افرادی از عالم گذشته به دنیای جدید پا بگذارند و پیشرفت تکنولوژیک دنیای مدرن امروز را ببینند، گمان می‌کنند دیوانه شده‌اند یا کابوسی وحشتناک را تجربه می‌کنند.

فرض کنید چاره‌های قدیم که مأموریت انتقال نامه‌ها و دستورات و حکم‌های مختلف حکومتی را به سایر مناطق بر عهده داشتند، با ماشین زمان به دنیای کنونی سری می‌زدند و می‌دیدند که انواع اخبار و اطلاعیه‌های حکومتی و عمومی و حتی نامه‌ها و خبرهای خصوصی افراد، بدون هر نوع هزینه‌ای در کسری از ثانیه از این سر عالم به آن سر کره‌خاکی ارسال می‌شود، حتماً مات و مبهوت شده می‌نشستند و

بر عمر خود که در عبور از کوه‌ها و جنگل‌ها و بیابان‌ها تلف شده، تأسف می‌خورند.

پنجره

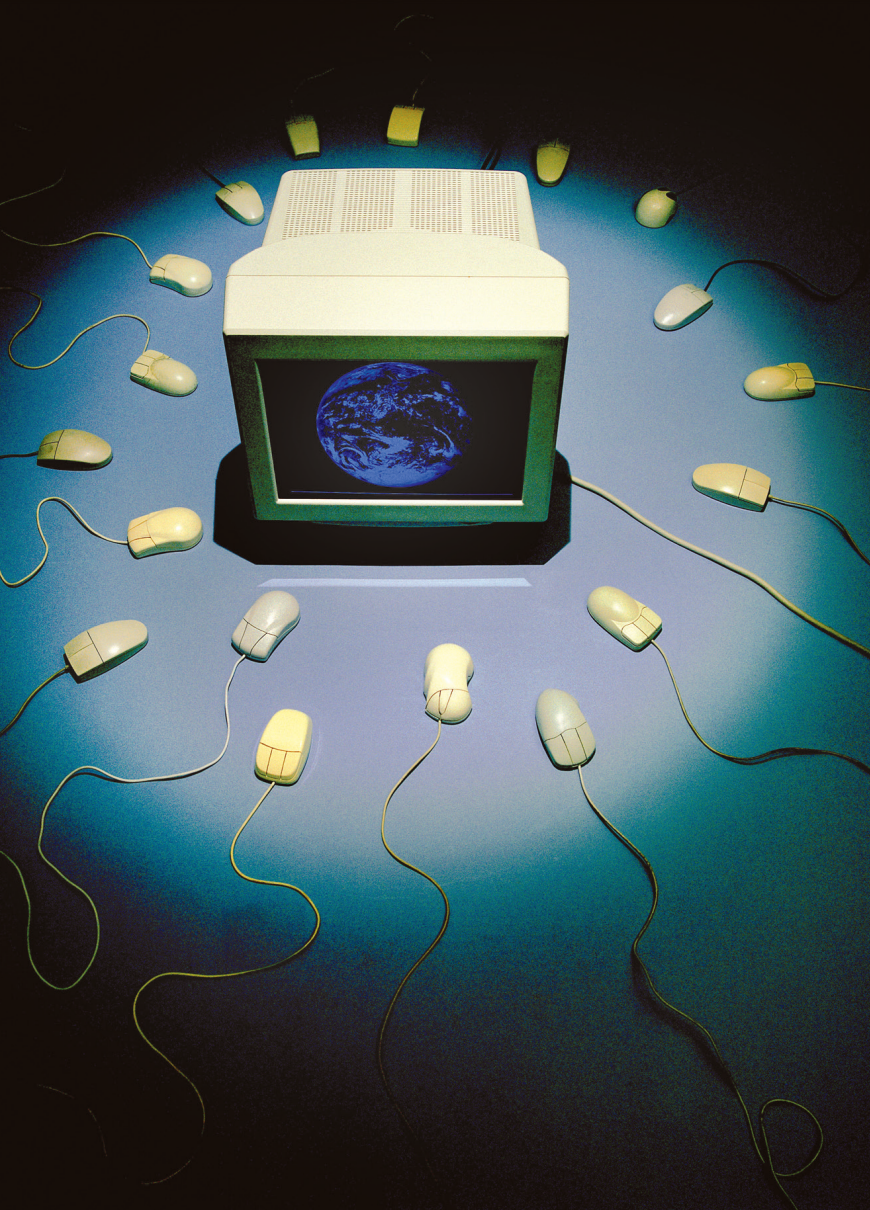
ابزارهای ارتباطی جدید یکی از مهم‌ترین امکانات دنیای مدرن هستند که خدمات بسیاری را به بشریت می‌رسانند؛ اما نباید از یاد برد که همین ابزارهای مفید و سریع و قابل استفادهٔ عموم، راهکاری جهت برخی مفاسد و انحرافات و خطرات جدی برای بشر هم محسوب می‌شود و به واسطهٔ همین ابزار کارآمد، چه استفاده‌های نادرستی که نمی‌شود و چه صدمات شخصی و اجتماعی که از آن حاصل نشده است.

در نتیجه، شناخت صحیح کمّ و کیف استفاده معقول و مشروع از این ابزارهای رسانه‌ای یکی از ضرورت‌های زندگی در این فضا است که تلاش می‌کنیم در این شماره رهنما به برخی از این امور بپردازیم؛ گرچه تأکید داریم آنچه گفته می‌شود در حد آشنایی با دیدگاه‌ها و فروع این مسائل است و خوانندگان محترم برای رسیدن به تکلیف دقیق خود لازم است به منابع معتبری که دیدگاه مرجع تقلیدشان را بیان می‌کند، مراجعه نمایند.

نگاه دین به ابزار نوین ارتباطات

فصل اول

سفر به همه جای دنیا تنها با یک کلیک

پیش از هر چیز باید به این سؤال پردازیم که آیا اصولاً دین ارتباطات اینترنتی را تأیید می‌کند یا خیر؟ شاید برخی گمان کنند که مشکل اصلی این ارتباطات رسانه‌ای مانند ایمیل و چت و شبکه‌های اجتماعی مانند فیس‌بوک و ... از نظر اسلام، عمومی، گسترده و همچنین نوین بودن این ابزار است که حد و مرزی نمی‌شناسد و در نتیجه قابل کنترل نبوده، همچنین اوضاع و احوال ساختارهای سنتی و رایج را بر هم زده است. در حالی که اصولاً داستان از این قرار نیست و دین، هیچ مشکلی با ابزار و امکانات جدید نداشته بلکه با آن همراهی داشته و از آن استقبال می‌کند تا جایی که می‌توان گفت انبیای الهی در زمره اولین بهره‌برداران از ابزارهای خاص رسانه‌ای بودند؛ مثلاً در زمانی که انسان‌ها مسئولیت انتقال پیام‌ها و اخبار را با هزار مشکل و مشقت بر عهده داشتند، حضرت سلیمان علیه السلام از هدهد به عنوان ابزار ویژه این کار بهره می‌برد.

پس دین و اسلام به طور عادی با این ابزار و امکانات مخالفتی ندارد، در عین حال باید توجه داشت که لازم است در نوع و کیفیت استفاده از این ابزار دقت و حساسیت به خرج داده شود؛ زیرا ممکن است

در شرایط خاصی این ابزارها از منظر شرع با محدودیت‌های گوناگونی مواجه شوند.

« خلاصه

شریعت اسلام مخالفتی با ابزارهای رسانه‌ای نوین و امکانات انتقال سریع اطلاعات ندارد، هرچند مشروعیت بهره‌مندی از این ابزارها از نگاه شریعت به معنای جواز مطلق این قبیل ابزارها و امکانات نیست و چه بسا برخی از این امکانات به دلیل برخی پیامدهای منفی و مفسد احتمالی ممنوع باشند یا در کمّ و کیف استفاده از این ابزارها محدودیت‌هایی تعریف شده باشد که باید این امور را به دقت شناخت و بر اساس این قوانین عمل کرد.

محدوده‌های حلال و حرام در اینترنت

فصل دوم

۱. ورود ممنوع حتی شما دوست عزیز!

اولین سؤالی که در ورود به عرصه اینترنت مطرح می‌شود، مسئله امکان ورود به هر سایت و وبلاگی است و این که آیا این گشت‌وگذار آسان، از نگاه شرع آزاد است یا خیر؟ باید توجه داشت که از نظر فقهی وقتی فضایی - هرچند مجازی - وجود دارد که منعی برای ورود دیگران در آن ایجاد نشده، اصل اولیه حلال بودن ورود به این فضا است مگر آن که مانعی برای این حلیت و جواز وجود داشته باشد و دلیلی شرعی بر حرمت آن ایجاد شود.

پنجره

اگر فضای اینترنتی جزو فضاهای شخصی محسوب شده که اجازه ورود به آن برای عموم داده نمی‌شود - مانند صفحه شخصی ایمیل افراد و ...، نمی‌توان با استفاده از ترفندهای نرم‌افزاری و سیستم‌های هک، وارد آن شد و از کم و کیف نامه‌نگاری یا ارتباطات دیگران مطلع شد، زیرا این کار در عمل تفاوت چندانی با ورود به خانه دیگران و سرک کشیدن

در آن ندارد و مصداق تجسس ممنوع در اسلام محسوب می‌شود.

همچنین اگر فضاهایی در اینترنت در حوزه فضاهای خصوصی مراکز حقوقی به حساب بیاید مانند مراکز اطلاعاتی و بانک اطلاعات و مشخصات کاربران و ... یا سیستم‌های کنترلی مراکز حساس نظامی و تحقیقاتی و ...، باز نمی‌توان به صرف غیرشخصی بودن این مراکز، به خود اجازه ورود به این سایت‌ها و یا بخش‌های فعال را داد؛ زیرا جدا از مسأله تصرف در حریم دیگران، نفس هک کردن حریم اشخاص حقیقی یا حقوقی از نظر قوانین رایانه‌ای کشور مصوب سال ۱۳۸۸ جرم تلقی شده و از این جهت هم جایز نخواهد بود.^۱

۲. داغ‌ترین مطالب +۱۸

درباره سایت‌ها و وبلاگ‌هایی که ظاهراً ممنوعیتی از ورود به آنها وجود ندارد، بلکه گردانندگان آنها بسیار مشتاق جذب مخاطب بیشتر هستند نیز محدودیت‌های شرعی وجود دارد تا انسان خود را از ورود به هر پایگاه مجازی آزاد نبیند؛ در واقع از نگاه شرع نمی‌توان خود را در فضای

۱. قوانین رایانه‌ای کشور.

ماده ۱: هرکس به‌طور غیرمجاز به داده‌ها یا سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی که به وسیله تدابیر امنیتی حفاظت شده، دسترسی یابد به حبس از ۹۱ روز تا یک سال یا جزای نقدی محکوم می‌گردد. ماده ۱۲: هرکس به‌طور غیرمجاز داده‌های متعلق به دیگری را که در اختیار صاحب آن است برپایند به جزای... محکوم می‌گردد.

بی‌در و پیکر سایبری رها دید و به وب‌گردی بی‌قاعده مشغول شد؛ بلکه ورود به برخی سایت‌ها و وبلاگ‌ها می‌تواند ممنوعیت شرعی داشته باشد، نمونه این موارد ممنوع، سایت‌هایی هستند که مشخصاً برای اهداف جنسی و عرضه محصولات مرتبط با این عرصه اعم از تصویر و فیلم و متن و... شکل گرفته‌اند که متأسفانه میزان این سایت‌ها هم کم نیست.

بدیهی است ورود به این سایت‌ها همان و گرفتار شدن به گناه همان، در نتیجه کسی که می‌داند در این مکان‌ها آلوده به گناه خواهد شد، برای جلوگیری از مقدمه گناه باید از وارد شدن به آنها نیز خودداری کند و برخی مراجع هم به طور مطلق ورود به این سایت‌ها را غیرمجاز دانسته‌اند.^۱

نمونه دیگر از این موارد، سایت‌های تبلیغاتی یا سایت‌های زرد هستند که همه‌چیز در آنها یافت می‌شود و هرچند به طور خاص سایت غیراخلاقی محسوب نمی‌شوند اما خبرهای آنان مشتمل بر تصاویر یا مطالب نامناسب است؛ مثلاً به انتشار تصاویر خصوصی بازیگران یا دیگر هنرمندان داخل کشور اقدام می‌کنند که در مواردی این حرکت و مشاهده این تصاویر جایز نیست.

همچنین به نشر اخبار دروغ و یا انتشار خبرهای مخفی و خصوصی

1. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0&mid=643&CatID=702&GID=702>

برخی اشخاص می‌پردازند که نشر و ترویج این موارد مصداق افشای اسرار یا تخریب شخصیت و آزار روحی برای فرد مسلمان که همهٔ این عناوین، مصداق اعمال حرام است.

۳. ضد نظام؛ ضد خدا!

مشکل جدی‌تر مربوط به سایت‌هایی است که در زمرهٔ سایت‌های ضد انقلاب محسوب می‌شوند و هیچ ابایی از نشر دروغ و اکاذیب دربارهٔ اشخاص حقیقی و حقوقی نظام و تخریب جایگاه و اهداف و آرمان‌های آنان ندارند و ده‌ها خبر دروغ و شایعه باطل را با اخبار و وقایع صحیح مخلوط می‌کنند و یا فیلم‌ها و پویانمایی‌ها و کلیپ‌های گوناگونی را برای تخریب مقدمات نظام جمهوری اسلامی در درون خود قرا می‌دهند.

طبق نظر برخی مراجع مشاهدهٔ این‌گونه محصولات شرعاً جایز نیست^۱ و نباید به بهانهٔ آگاهی از حرف و حدیث‌های دشمن، در معرض حمله‌های فرهنگی او قرار گرفت و یا لاقلاً سیاهی‌لشکر او شد و آمار مخاطبان او را بالا برد.

پنجره

بدتر و بسیار خطرناک‌تر از این، سایت‌ها و پایگاه‌هایی هستند که رسماً در مقام تخریب یا توهین نسبت به باورهای دینی

۱. آیت الله خامنه‌ای؛ اجوبه الاستفتائات؛ سؤال ۱۲۰۶ و ۱۱۸۴.

افراد برمی‌آیند و هجمه‌های گسترده‌ای را علیه باورهای دینی مخاطبان به‌ویژه نسل جوان سامان‌دهی می‌کنند.

تجربه نشان داده که هر اندازه مطالب این پایگاه‌ها برای کارشناسان خبره و مطلع از منابع دینی و تاریخی و همچنین آشنا با فوت و فن شیوه‌های مغالطه و استدلال‌های فریبنده و غیرمنطقی بی‌ارزش و حتی مضحک است، برای مخاطبان عام و غیرکارشناس در حوزهٔ مباحث دینی و منطقی می‌تواند مخرب و بسیار تأثیرگذار باشد.

هرچند اسلام با آزادی اندیشه مخالفتی نداشته و شنیدن همهٔ دیدگاه‌ها را در فضای مناسب و با حضور کارشناسان مربوط جایز و حتی مطلوب می‌داند، اما به جهت تأثیرات منفی و مخرب این هجمه‌های فرهنگی، مراجعه به این پایگاه‌ها چیزی شبیه خرید و مطالعهٔ کتب ضاله است که به تصریح همهٔ مراجع نادرست و غیرجایز محسوب می‌شود.

۴. تو اول بگو با کیان زیستی؟

در پایان این قسمت بد نیست به یک نکتهٔ دقیق اخلاقی هم اشاره کنیم که حشر و نشر با این فضاها و کسانی که در این وبلاگ‌ها و سایت‌ها حضور دارند، می‌تواند آثار مخرب روحی و معنوی برای انسان به دنبال داشته باشد؛ در واقع هرچند حضور در یک سایت غیراخلاقی یا خواندن نوشته‌های یک فرد بی‌دین و یا دیدن فیلم یا کلیپ‌های حاوی صحنه‌ها

و مطالب نادرست، مصداق همنشینی فیزیکی با این افراد نباشد، به هر حال این حضور و همراهی با کاربران گوناگون دیگر در این فضا می‌تواند تا حدودی همان خطرها و مفسد روحی و روانی را به انسان منتقل کند و این رفتار مصداقی باشد از آنچه در آیات و روایات بسیار از آن نهی شده است؛ وقتی خداوند در قرآن به صراحت به مسلمانان می‌فرماید: «هرگاه شنیدید آیات خدا مورد انکار و ریشخند قرار می‌گیرد، با آنان منشینید تا به سخنی غیر از آن درآیند، چرا که در این صورت شما هم مثل آنان خواهید بود».^۱

با توجه به آنچه ذکر شد دیگر مجالی برای توجیه‌های کم‌ارزش و بهانه‌های واهی برای حضور در این فضاهای مجازی و شنیدن سخنان افراد باطل و منحرف نیست به‌ویژه این که انسان به وضوح تأثیرات منفی حضور در این فضاها را در مخاطبان این رسانه‌ها مشاهده می‌کند، همان‌گونه که امیرالمؤمنین علیه‌السلام می‌فرماید: «همنشینی با بدان موجب بدبینی نسبت به خوبان می‌گردد».^۲

۱. إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتَ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذَا مَثَلْتُمْ (نساء: ۱۴۰).

۲. مَجَالِسَةُ الْأَشْرَارِ تُورِثُ سُوءَ الظَّنِّ بِالْأَخْيَارِ (شیخ صدوق؛ امالی؛ ص ۴۴۶).

دربارهٔ جواز ورود به هر پایگاه اینترنتی باید توجه داشت که ورود به حریم‌های خصوصی افراد که در حالت عادی امکان دسترسی به آن وجود ندارد جایز نیست؛ زیرا علاوه بر این که می‌تواند مصداق کشف اسرار و اذیت دیگران شود مشمول ممنوعیت‌های قانونی است.

دیگر اینکه، ورود به هر پایگاهی که حاوی اطلاعات و فیلم‌ها و تصاویر مستهجن یا مطالب خلاف واقع و نادرست باشد که انسان را به دین و باورهای اعتقادی‌اش یا نسبت به دیگر مسلمانان یا اصل نظام اسلامی بدبین کند، صحیح نیست؛ زیرا ورود به این مراکز به معنای آلودگی به گناهان مختلف محسوب می‌شود.

سایت‌های چندمنظوره و احکام دوگانه

فصل سوم

۱. اطلاعات مفید با افزودنی‌های غیرمجاز

آخرین نکته‌ای که می‌توان در این زمینه ارائه داد، مشکلی است که بسیاری از اصحاب رایانه با آن دست‌وپنجه نرم می‌کنند؛ یعنی مسئله تصاویر و آهنگ‌های غیرمجاز برخی سایت‌ها و وبلاگ‌های مفید که به نوعی هر مراجعه‌کننده‌ای را گرفتار می‌کند؛ در واقع مشکل تصاویر مستهجن و مبتذل که دیدن آنها حرام است، یا شنیدن موسیقی‌های حرام منحصر در سایت‌ها و وبلاگ‌های فاسد و شناسنامه‌دار، برای این مقاصد ناپاک نیست که بگوییم تنها ورود به همین پایگاه‌های خاص حرام است؛ بلکه کم نیستند پایگاه‌های اینترنتی دیگری که حاوی کارکردها و مطالب مفید و قابل‌استفاده هستند، اما درعین‌حال همان صفحه‌ای که دارای یک مقاله مفید علمی است، حاوی تصاویر و صحنه‌های حرام و مستهجن نیز می‌باشد یا در پس‌زمینه سایت موسیقی غنایی پخش می‌شود.

پنجره

نباید فراموش کرد که ضرورت و فواید استفاده‌های صحیح

این پایگاه‌ها به معنای جواز دیدن این قبیل تصاویر و آلوده‌شدن به مشکلاتی از این دست نیست،^۱

ورود به این عرصه‌ها تنها در صورتی مجاز خواهد بود که انسان مطمئن باشد به گناه کشیده نمی‌شود و می‌تواند با کنترل خود از نگاه یا با تغییرات سیستمی مانند حذف موسیقی متن یا جلوگیری از امکان بازشدن تصاویر و فلش‌ها در صفحه، تنها از مطالب مفید بهره ببرد.

در نتیجه اگر این اطمینان وجود نداشت، نباید فراموش کرد که از نظر عقل، ارتکاب مقدمات عمل حرام نیز حرام خواهد بود و ورود به سایت یا پایگاه اینترنتی که در حاشیه خود انسان را گرفتار گناه می‌کند نیز حرام است و باید بی‌خیال اطلاعات مفید اما دارای حواشی مضر شد.

۲. حرمت اولی و ثانوی

نکته مهم دیگری که باید به آن توجه شود آن است که چه بسا یک کار معین به خودی خود منع شرعی نداشته باشد، اما به دلیلی خاص، حرمتی ثانویه پیدا کند؛ مثلاً اصل یک کار در حالت عادی حلال است، اما به جهت ممنوع و غیرقانونی اعلام شدن آن از سوی حکومت اسلامی - طبق دیدگاه مراجعی که عمل به دستورات حکومت اسلامی را لازم می‌دانند - انجام آن منع شرعی پیدا می‌کند.^۲

1. <http://sistani.org/index.php?p=827020&id=810&page=2&perpage=>

۲. امام خمینی؛ استفتائات؛ ج ۳، ص ۵۴۳، سؤال ۱۷۵.

در پایگاه‌های اینترنتی هم مسئله از همین قرار است، یعنی چه‌بسا اصل ورود به برخی پایگاه‌ها برای انسان حرمتی نداشته باشد یا استفاده از برخی ابزارهای رسانه‌ای مانند بعضی شبکه‌های اجتماعی همچون فیس‌بوک و... در حالت اولیه مشتمل بر عمل حرامی نباشد؛ اما اگر حضور در این پایگاه‌ها و استفاده از این ابزارهای رسانه‌ای از سوی حکومت اسلامی ممنوع اعلام شود، بهره‌برداری از این سایت‌ها نیز دچار منع شرعی می‌گردد.

البته باید به طور دقیق به قوانین معین و مصوب مراکز و نهادهای قانونی مربوط توجه نمود و دید آیا منع مشخص قانونی برای بهره‌برداری از این رسانه معین وجود دارد یا خیر؛ نظیر همین حکم در استفاده از نرم‌افزارهای فیلترشکن هم وجود دارد.

در نتیجه نباید فراموش کرد که این‌گونه امور به طور دقیق تابع مقررات مصوب و معین نظام بوده و باید ماهیت قوانین مربوط را دقیق بررسی کرد و سپس درباره ممنوعیت شرعی یا عدم ممنوعیت شرعی در استفاده از این پایگاه‌ها اظهار نظر کرد.

ممکن است برخی پایگاه‌های اینترنتی در وضعیت اولیه برای استفاده‌های صحیح و مشروع کاربردهای مفیدی داشته باشند، اما در کنار مطالب و کارکردهای مفید خود دارای حواشی نادرست مانند تصاویر و یا موسیقی متن نامشروع باشند که باید توجه داشت استفاده مفید از این مراکز مشروع به اطمینان از سلامت این حواشی نامشروع است؛ همچنین اگر بهره‌برداری از برخی پایگاه‌ها به تشخیص مراکز قانونی نظام اسلامی ممنوع شده باشد، ورود به این مراکز از نظر برخی مراجع، غیرمجاز محسوب می‌شود.

ارتباط با نامحرم در فضای مجازی

فصل چهارم

Danger

۱. G یا B؟

یکی از اصلی‌ترین سوآل‌های افراد در استفاده از رسانه‌های گوناگون، مسئله ارتباط با جنس مخالف است. مثلاً بسیاری می‌پرسند آیا چت کردن با جنس مخالف یا ارتباط ایمیلی و یا فیس‌بوکی با جنس مخالف جایز است یا خیر؟ در پاسخ باید گفت به طور کلی حکم ارتباطات اینترنتی همانند ارتباطات معمولی و سنتی اعم از ارتباط حضوری، نامه‌نگاری یا ارتباط تلفنی است و تفاوت چندانی بین این امور نیست. در واقع طبق قاعده کلی که از جانب فقها بیان می‌شود، نفس ارتباط با جنس مخالف در صورتی که در حد متعارف باشد و منشأ شهوانی نداشته و همچنین ترس از افتادن در گناه در آن نباشد، مشکلی ندارد. در نتیجه بر اساس نظر عمومی و اولیه اکثر مراجع، اصل این ارتباط منع شرعی ندارد، به شرطی که همه حدود و ضوابط معین ارتباط با جنس مخالف در آن رعایت شود و این ارتباط تبدیل به دوستی با همان تعاریف روشن عرفی آن نشود؛ زیرا مراجع تقلید، دوستی با جنس مخالف را جایز نمی‌دانند و در این امر، کیفیت ادامه دوستی و استمرار آن، اهمیت ندارد که از طریق

۱. آیت الله خامنه‌ای؛ اجوبه الاستفتائات؛ ص ۶۴۶ و ۶۳۸.

چت و ایمیل باشد یا پیامک و تلفن و ارسال هدیه و

درعین حال به دلیل احتمال بالای وقوع در حرام در این گونه ارتباطات با نامحرم برخی از مراجع در برخی پاسخ‌های فقهی به طور کلی این گونه ارتباطات را مجاز ندانسته‌اند.¹

منطقی بودن این قبیل فتواها وقتی روشن می‌شود که می‌بینیم راحتی برخورد در فضای مجازی با جنس مخالف و مشروع دانستن این رفتارها در اینترنت، بستر مهمی برای شکل‌گیری روابط پرخطر بیرونی و مفاسد همراه آن می‌گردد.

۲. ازدواج‌های اینترنتی

بسیاری از افراد می‌پرسند آیا می‌توان در فضای چت یا به صورت ایمیلی خطبه عقد را جاری کرد و محرم شد؟

در پاسخ باید گفت که در ایجاد محرمیت، تنها راهکار، جاری شدن صیغه شرعی است که یا توسط خود زن و شوهر و یا وکیل آنها انجام می‌شود؛ اما همان گونه که ممکن است فردی از پشت تلفن این صیغه را به درستی جاری کند و بین زن و مرد در دو نقطه عالم محرمیت ایجاد شود، ممکن است همین امر از طریق چت و مانند آن هم انجام شود؛ اما در این میان توجه به دو نکته ضروری است: اول آنکه در صحت عقد شرعی باید همه شروط و ضوابط صحت عقد مانند تعیین مهر

1. <http://sistani.org/index.php?p=827020&id=810> &perpage=25#20729

مدت عقد در عقد موقت) و رضایت پدر دختر و قصد جدی اجرای عقد و خواندن عقد به شکل صحیح شرعی رعایت شود و اینکه دو طرف ممکن است هیچ‌وقت همدیگر را نبینند و این عقد تنها برای راحت‌بودن در چت و مانند آن اجرا شده باشد، دلیل نمی‌شود که در رعایت این شروط، تساهل شود و نباید فراموش کرد که بدون این شروط، عقد و محرمانگی اتفاق نیفتاده است.

دوم آن که اگر عقد به شکل صحیح و شرعی واقع شد، باید طرفین به مقتضای آن پایبند باشند و نمی‌توان بعد از اتمام چت آن را نادیده گرفت، بلکه اتمام عقد صحیح دائم به اجرای صحیح طلاق و اتمام عقد صحیح موقت به پایان‌یافتن زمان عقد یا بخشش باقی زمان از طرف شوهر است و بدون رعایت این امر هر عقد دیگری برای دختر ناصحیح خواهد بود.

در نهایت ذکر این مسئله مهم هم ضروری است که ازدواج‌هایی که از طریق آشنایی‌های اینترنتی و ارتباطات مجازی کلید می‌خورد، معمولاً دوام چندانی نداشته و به طلاق یا مشکلات گوناگون منجر می‌شود و دوستان جوان نباید از خطرهای این قبیل رفتارها غافل باشند.

ارتباط با جنس مخالف در فضای مجازی هم می‌تواند مصداق عملی حلال باشد و هم حرام. در نتیجه عمده عناوین ارتباط حرام در اجتماع در ارتباط اینترنتی هم می‌تواند مصداق داشته باشد و نباید تصور کرد دوستی و ارتباط اینترنتی تا هر کجا هم که کشیده شود، حکم دوستی‌های اجتماعی را ندارد و حلال است.

به‌علاوه باید دانست - فارغ از معقول بودن یا نبودن این کار- امکان اجرای عقد ازدواج بین دو نفر در فضای اینترنت وجود دارد به شرط آن که شروط و قواعد شرعی صحت عقد رعایت شود، یعنی تفاوتی بین حکم عقد صحیح در بیرون و یا در اینترنت نیست؛ در نتیجه همان‌گونه که بدون وجود حتی یک شرط عقد و محرمیت واقع نمی‌شود، بر فرض وقوع عقد صحیح، نمی‌توان آن را فراموش کرد و به مقتضای آن پایبند نبود.

عفت کلام و نگاه در فضای حقیقی و مجازی

فصل پنجم

۱. دروغ ممنوع

یکی از آفت‌های مهم در عرصهٔ رسانه‌های مورد نظر، رواج دروغ‌گویی و بیان مطالب خلاف واقع از جانب اصحاب این رسانه‌ها است. در واقع از چت‌بازان حرفه‌ای تا آماتورترین افراد در حوزهٔ ارتباطات اینترنتی، به‌خوبی می‌دانند که در این فضا، غالب حرف‌ها و ادعاها واقعی نبوده و دختر ۲۲ ساله‌ای که خود را ساکن کالیفرنیا و با مدرک فوق‌لیسانس «IT» معرفی می‌کند، احتمالاً پسر بیکار سربازی‌نرفته دیپلم‌ردی از دارغوزآباد سفلی است!

پنجره

مشکل اصلی این پدیده به آنجا برمی‌گردد که احتمالاً برخی افراد گمان می‌کنند که دروغ در فضای نامحدود و فاقد نظارت اینترنت اشکالی ندارد و در این فضای مجازی، هر چه می‌خواهد دل‌تنگت می‌توانی بگویی. درحالی‌که به هیچ‌وجه این‌گونه نیست و ناشناس بودن افراد دلیلی بر جواز دروغ‌گویی نیست.

البته استفاده از نام مستعار امری طبیعی و متداول در این عرصه است و منعی هم ندارد؛ زیرا هرکسی می‌داند آیدی «رستم» می‌تواند اسم مستعار یک جوان دیلاق ۵۰ کیلویی باشد؟! اما درعین حال این امور متعارف و طبیعی دلیل نمی‌شود که اگر کسی از شما خواست خود را معرفی کنید، هر چه دلتان خواست بگویید، بلکه یا باید از معرفی خود امتناع نمایید و یا خود را به درستی معرفی کنید؛ به‌ویژه که بی‌مبالاتی در صداقت در این قبیل فضاهای مجازی به طور کلی در روحیه انسان اثر گذاشته و فرد در فضای حقیقی هم تقید به صداقت و دوری از دروغ را از دست می‌دهد، اینجاست که می‌توان اهمیت این تذکر مهم خداوند را دریافت که می‌فرماید: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! از گام‌های شیطان پیروی نکنید! هرکس پیرو شیطان شود او به فحشا و منکر فرمان می‌دهد».^۱

۲. حریم نیمه‌خصوصی

یکی دیگر از آفت‌های این عرصه استفاده از تصاویر مختلف در وبلاگ یا در صفحه‌های شخصی است؛ دیده می‌شود گاهی افراد جوگیر شده و به خاطر جلب توجه دیگران یا برای کم‌نیارودن در برابر دیگر کاربران، عکس‌های نامناسبی از خود و دیگران را در آن قرار می‌دهند. روشن است که اگر نفس عکس در زمره عکس‌های مستهجن و تحریک‌کننده

۱. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ (نور: ۲۱).

به حساب بیاید استفاده از آن و به گناه انداختن دیگران حرام است. به علاوه اگر در این عکس از تصویر دیگر مسلمانان استفاده می‌شود، نباید زمینه هتک و ریختن آبروی آنها فراهم باشد. مثلاً استفاده از تصویر بدون پوشش مناسب افراد مؤمن که به نوعی موجب هتک حرمت آنها محسوب می‌شود صحیح نیست؛ اما درباره تصاویر خود نیز باید حریم‌ها را حفظ نمود.

پنجره

صفحه شخصی دلیلی بر حریم شخصی نیست تا خانمی بگوید این صفحه همانند حریم شخصی خانه‌ام محسوب می‌شود و فرد نامحرم یا افراد جنس مخالف نباید در آن سرک بکشند و به عکس نگاه کنند، بلکه این مکان لاقلاً چیزی شبیه ماشین شخصی است که در معرض دید و نگاه دیگران است و نمی‌توان در آن محیط شخصی هم بی‌حجاب بود.

۳. چت تصویری

از همین جا پلی بزنیم به موضوع چت‌های تصویری و مواجهه مستقیم بین افراد که به مدد «وب‌کم» و دیگر ابزار تصویربرداری به راحتی امکان‌پذیر است و می‌توان مخاطب خود را از پس فرسنگ‌ها مشاهده نمود. برای بسیاری این دغدغه وجود دارد که حکم تصویری که از

مخاطب در صفحه نمایش دیده می‌شود، چیست؟ در پاسخ باید گفت این تصویر طبق نظر مراجع همانند تصویر مستقیم تلویزیونی است و در هر دو مورد تفاوتی با مواجهه مستقیم ندارد؛^۱ یعنی بر این اساس حکم تصویر مستقیم همانند ملاقات حضوری بوده و همه شرایط مواجهه مستقیم با نامحرم را باید در آن ملاحظه کرد و نمی‌توان فریب قلقلک‌های شیطان را خورد و پشت رایانه و در برابر نامحرم یا نامحرمان کمی راحت‌تر بود و کم‌کم، کمی بیشتر از کمی و

در نتیجه اگر از نظر مرجع تقلید ما اصل چت کردن مشکلی نداشته باشد، تصویر مخاطب نامحرم مسلمان در آن باید کاملاً پوشیده باشد و اگر مخاطب، غیرمسلمان باشد نیز میزان مجاز نگاه به تصویر او زمانی است که محدوده متعارف پوشش در آن رعایت شده باشد و نگاه، جنبه لذت جنسی و مانند آن به خود نگیرد یا ترس وقوع در حرام در آینده در میان نباشد.

گاهی شنیده می‌شود افرادی بدون نشان دادن چهره خود، بر پوشش کامل سایر قسمت‌های بدن حساسیت چندانی نداشته و به گمان ناشناس بودن، حکم به حلیت برخی بی‌مبالاتی‌ها می‌دهند؛ درحالی‌که این امر هم صحیح نیست و طبق دیدگاه فقهی که بیان کردیم، در این قبیل نمایش‌های مستقیم، تفاوتی بین پوشش صورت و سایر اعضای بدن نیست.

۱. آیت الله خامنه‌ای؛ اجوبه الاستفتائات؛ مسئله ۱۱۸۲.

صداقت و راست‌گویی در فضای مجازی همانند فضای حقیقی و مراودات اجتماعی ضرورت دارد و نباید تصور کرد که در فضاهای اینترنتی اعم از چت و ... می‌توان هر چیز غیرواقعی را عنوان کرد و مثلاً اطلاعاتی نادرست دربارهٔ خود به مخاطب عرضه کرد.

به‌علاوه در این محیط باید دقت لازم و کافی را در انتشار تصاویر خصوصی خود و دیگران به خرج داد و از انتشار تصاویری که موجب هتک حرمت یا رفتن آبروی دیگران می‌شود یا تصاویر خصوصی خود که فاقد ضوابط شرعی مانند پوشش لازم است خودداری نمود؛ زیرا صفحهٔ شخصی یا وبلاگ خصوصی به‌منزلهٔ حریم شخصی که ممنوعیت از ورود دیگران را به همراه داشته باشد نیست.

احكام معاملات اینترنتی

فصل ششم

۱. از شیر مرغ تا جان آدمیزاد

یکی از مزایای مهم اینترنت، آسان شدن انجام بسیاری از خدمات اداری و مالی مانند فعالیت‌های بانکی و غیره است که از حجم بالای رفت و آمدهای درون‌شهری جلوگیری می‌کند؛ به مرور زمان معاملات و خرید و فروش‌های اینترنتی در جامعه ما جایگاه خود را پیدا کرده و سایت‌ها و وبلاگ‌های مجازی خرید و فروش نیز مانند قارچ، فضای اینترنت را پر کرده‌اند و هر چیزی که فکرش را بکنید برای شما تهیه و با پیک به منزلتان ارسال می‌کنند.

کم نیستند کسانی که هیچ‌گاه به این معاملات و فروشگاه‌های مجازی اعتماد نکرده‌اند و ضریب امنیت پایین در این معاملات، دلیل موجه آنها از پرهیز در اقدام به خرید و فروش در این عرصه است؛ اما عده‌ای هم نسبت به صحت شرعی این قبیل معاملات تردید دارند و احتمال می‌دهند این قبیل معاملات از اساس مشکل‌دار باشد.

در پاسخ به این عده باید گفت معاملات اینترنتی از دو شکل خارج نیستند، یا همان معاملات سنتی و رایج در قالب عرضه کالا و خرید و فروش توافقی هستند که تفاوتی با معاملات عادی در بازار ندارند. در

این موارد یا معامله اصلی در هنگام تحویل جنس صورت می‌پذیرد و اقدام اینترنتی قبلی تنها در حد مقدمات معامله و مراحل اولیه توافق است و یا معامله طرفین در همان فضای مجازی بوده و پول به حساب فروشنده واریز می‌شود که در این صورت هم بر فرض صحیح بودن، شرایط دیگر معامله مانند رضایت طرفین و عدم فریب‌کاری و ربّوی نبودن معامله و ... اصل معامله منع شرعی ندارد.

شکل دوم معاملات اینترنتی، معاملات خاص شبکه‌های هرمی هستند که در قالب خرید و فروش صوری (بدون رد و بدل جنس در خارج) برخی اجناس مانند الماس و ... اقدام به جذب سرمایه‌گذار می‌کنند که این قبیل معاملات از دیدگاه برخی مراجع از اساس باطل هستند چه در فضای بیرونی انجام شوند و چه در فضای اینترنتی.^۱

به‌علاوه بسیاری از این معاملات شبکه‌های هرمی خلاف قانون بوده و همکاری با این مراکز و شبکه‌ها از این جهت هم می‌تواند مشکلات شرعی خود را داشته باشد.

۲. بازی‌های آنلاین

یکی از تفریح‌های جدید در عرصه اینترنت، بازی‌های آنلاین است که هر فردی از هر کجای عالم می‌تواند در یک بازی فردی یا جمعی شرکت کند و در عین تفریح و سرگرمی میزان مهارت خود نسبت به دیگر گیم‌بازان سراسر دنیا را بیازماید.

1. <http://sistani.org/index.php?p=827020&id=810&perpage=25#11827>

برخی از این بازی‌ها رایگان عرضه می‌شوند، اما برخی دیگر رایگان نبوده و فرد با پرداخت مقداری پول می‌تواند در بازی شرکت کند، البته اگر در بازی برنده شود پول ورودی به همراه جایزه به او برمی‌گردد. طبق نظر مراجع این عمل مصداق قمار است و شرکت در این بازی‌های آنلاین جایز نیست.^۱

تا اینجای کار مشکل چندانی ندارد و تکلیف شرعی مسئله روشن است، اما مشکل از زمانی آغاز می‌شود که این بازی‌ها از قالب بازی‌های ساده ماشین‌سواری یا کشتن دشمنان و فتح سرزمین آنها فراتر رفته، تبدیل به موضوع‌های عجیب و غریبی نظیر ساختن حکومت و سامان دادن قلمرو و یا ایجاد یک زندگی در محیط مجازی و ... می‌شوند که این فضای جدید و البته عجیب و غریب علاوه بر اهداف گوناگون فکری و فرهنگی که از جانب طراحان آن برای مخاطب دارد - و باید به آن نیز توجه جدی داشت - دارای منافع و جهت‌گیری‌های خاص مادی و اقتصادی نیز برای سازندگان و گردانندگان این سایت‌هاست.

فرض کنیم شما در این بازی پادشاه یک منطقه کوچک معرفی می‌شوید و سپس برای قلمرو حکومت خود دست به ساختن قصر و بارو و استحکامات زده یا سپاه و تجهیزات برای حمله به کشورهای همسایه فراهم می‌کنید، اما این همه هزینه از کجا باید بیاید؟ معلوم است از جیب مبارک شما! یعنی مجبور می‌شوید برای توسعه حکومت خود

1. <http://islamquest.net/fa/archive/question/fa25516>

از سایت مذکور مقداری طلای مجازی خریداری کنید و برای این کار هم باید به حساب کمپانی طراح بازی یا گردانندگان سایت، پول واریز کنید تا به شما چند صندوق طلا بدهند و شما به خیال‌پردازی خود در بازی ادامه دهید.

طبق استفتائی که بنیاد ملی بازی‌های رایانه‌ای از برخی مراجع تقلید کرده است، نفس این معامله و خرید و فروش مجازی بین کاربر بازی و سایت گرداننده بازی منعی ندارد و این عمل مصداق قمار نیست.^۱

ارتباطات اقتصادی و انجام معامله در فضای اینترنت ممنوع

1. <http://ircg.ir/sn/news/pt/full/lang/fa/id/>

نیست و با فرض رعایت ضوابط معاملۀ صحیح شرعی، خرید و فروش در فضای اینترنت مشکلی ندارد؛ مگر آن که این معاملات از قبیل فعالیت‌های شبکه‌های هرمی باشد که به نظر برخی از مراجع صحیح نیست.

به‌علاوه ارتباط با سایت‌های بازی آنلاین و پرداخت پول به آنها اگر مصداق نوعی قمار باشد، حرام است مانند آن که پرداخت پول به معنای شرط ورود کاربر به مسابقه باشد تا در فرض پیروزی، اصل پول و جایزه را ببرد؛ وگرنه اصل ارتباط با این سایت‌ها حتی پرداخت پول برای خرید مجازی مصالح و ابزار موفقیت در بازی به تصریح برخی مراجع منع شرعی ندارد.

مجموعهٔ یک صد جلدی کتابچه‌های رهنما

لوح فشرده کتابچه‌های رهنما (نسخه ۲)

نسخه ویژه تلفن همراه کتابچه‌های رهنما (نسخه ۲)

محل دریافت:

- حرم مطهر، مرکز پاسخگویی به سوالات دینی آستان قدس رضوی (مدرسه پریراد)
- وب‌کیوسک‌های مستقر در حرم مطهر